

**ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΗΜΕΡΙΔΑ**

**Κεραίες Κινητής Τηλεφωνίας Νομικό Πλαίσιο – Προβλήματα Εφαρμογής Πέμπτη 18
Οκτωβρίου 2007**

απομαγνητοφώνηση

I. Μακρής

Θα δώσω τώρα το λόγο στην κα. Αικατερίνη Σακελλαροπούλου, Σύμβουλο Επικρατείας, που ήταν και εισηγήτρια της περιβόητης πλέον αποφάσεως της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, της υπ' αριθμ. 1264/2005, η οποία ακούστηκε κατά κόρον, και δικαίως, από όλους σχεδόν τους νομικούς και μη νομικούς εισηγητές μας σήμερα, τόσο από την κα. Κουφάκη όσο και από τους τελευταίους ομιλητές. Στην απόφαση αυτή, όπως θα γνωρίζετε, προκειμένου να χορηγηθεί άδεια εγκατάστασης κεραίας κινητής τηλεφωνίας, είναι υποχρεωτική, λέω μία πολύ μικρή περίληψη, η προηγούμενη εκτίμηση των επιπτώσεων από την εγκατάσταση στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Κα. Σακελλαροπούλου, έχετε το λόγο.

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΗ

κα. Αικ. Σακελλαροπούλου, Σύμβουλος της Επικρατείας

Θέμα: «Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας»

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε. Θα ήθελα καταρχήν να ευχαριστήσω και το Κ.Δ.Ε.Ο.Δ. και ιδιαίτερα την κα. Κουτούπα και την κα. Καλλία για την πρωτοβουλία που είχαν, για την τιμητική πρόσκληση που μου έκαναν και για την πολύ ευγενική φιλοξενία τους. Θεωρώ πάρα πολύ ενδιαφέρον το ότι έχουν κληθεί, όσο ήταν δυνατόν, εκπρόσωποι όλων των φορέων που έχουν ασχοληθεί με αυτό το ζήτημα υπό την ευρύτερη δυνατή έννοια, γιατί έτσι μόνο μπορούν να προσεγγίζονται στις μέρες μας όλα τα ζητήματα για να γίνεται κι ένας ενδιαφέρων διάλογος. Επίσης, θα ήθελα να αναφέρω κάτι άλλο, επειδή πάντα με χαρά έρχομαι στη Θεσσαλονίκη γιατί έχω γεννηθεί εδώ. Τον τελευταίο χρόνο βρέθηκα στην ίδια αίθουσα σε μία ημερίδα για τα

δάση με την πρωτοβουλία του Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου και του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης. Θέλω να πω ότι έχει μία πολύ έντονη κινητικότητα ο Σύλλογος κι αυτό είναι ευχάριστο. Τη δεύτερη φορά που βρέθηκα εδώ ήταν για τη Συνταγματική αναθεώρηση, όπου συμμετείχε και πάλι ο Δ.Σ.Θ. μαζί με τον όμιλο Μάνεση. Σήμερα παρευρίσκομαι εδώ μετά από πρόσκληση του Κ.Δ.Ε.Ο.Δ. Έχω την αίσθηση ότι ο κ. Μακρής εμπλέκεται σε όλο αυτό και νομίζω πως του αξίζουν συγχαρητήρια, γιατί ο Δ.Σ.Θ είναι βέβαια ένα Ν.Π.Δ.Δ. αλλά πάντα κάποιοι συγκεκριμένοι έχουν αυτήν την πρωτοβουλία και θεωρώ ότι αυτό είναι πάρα πολύ θετικό και οφείλω να το πω δημόσια, γιατί έχω αυτήν την άποψη.

Επίσης, πριν πω δύο τρία πράγματα, που θα πω όσο μπορώ πιο σύντομα, για τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σε ό,τι αφορά αυτό το ζήτημα, θα μου επιτρέψετε να κάνω δύο παρατηρήσεις. Η μία παρατήρηση έχει να κάνει ακριβώς με τη συμπλοκή τόσων φορέων και τον προβληματισμό τόσων επιστημόνων πάνω στα θέματα των κεραιών κινητής τηλεφωνίας. Όπως φάνηκε και από το πρωί, σε όσους ήμαστε εδώ, καθώς νομίζω πως οι περισσότεροι στην αίθουσα είμαστε εδώ όλη την ημέρα, όποιος έχει παρακολουθήσει αυτό το θέμα θα έχει ίσως ήδη προβληματισθεί πώς είναι δυνατόν με μία διαδικασία αδειοδότησης, η οποία είναι από τις πολυτελέστερες που υπάρχουν στην ελληνική νομοθεσία, ήδη ακούσαμε από τον τελευταίο ομιλητή και από άλλους κυρίους το πρωί για εφτά άδειες και δεν ξέρω πόσες γνωμοδοτήσεις, να έχουμε φτάσει σε μία τέτοια τραγική κατάσταση από πλευράς πραγματικότητας. Δηλαδή, ενώ υπάρχει μία τόσο πολυτελής διαδικασία αδειοδότησης, δεν τηρείται τίποτα ενδεχομένως ή τηρούνται όλα και συμπλέκονται. Αυτό μπορούμε να το δούμε και στη διάρκεια της συζήτησης. Θεωρώ ότι αυτό οφείλεται και ακριβώς αποδεικνύει πόσο σύνθετο πρόβλημα είναι οι κεραίες κινητής τηλεφωνίας ευρύτερα επιστημονικά και όχι στενά νομικά, αν μου επιτρέπετε, από ό,τι έχω αντιληφθεί από την πρωινή συζήτηση αλλά και από παλαιότερα που μου δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσω για να ετοιμάσω την εισήγησή μου για την υπόθεση που μόλις ακούσατε και την οποία ακούμε συχνά. Το ποιας μορφής ένταση εκπέμπει μία κεραία και ποια επίδραση έχει η συγκεκριμένης μορφής ακτινοβολία στην υγεία των ανθρώπων είναι αντικείμενο ενός άλλου επιστημονικού κλάδου. Το πού θα τοποθετηθεί η κεραία είναι αντικείμενο ενός τρίτου χώρου, εάν δηλαδή θα μπει στον αστικό ιστό, στο εκτός σχεδίου πόλεως περιβάλλον ή οπουδήποτε. Ως τρίτο χώρο

εννώ τους αρχιτέκτονες, τους πολεοδόμους και άλλους μελετητές. Όλα αυτά πρέπει να συγκεραστούν από τη διοίκηση, πρώτα από το νομοθέτη, ενόψει των αρχών που θέτει το Κοινοτικό Δίκαιο και το Σύνταγμα της χώρας. Δηλαδή πρέπει ο νομοθέτης να συνεκτιμήσει όλα αυτά, να συντάξει ένα νομοθετικό πλαίσιο που θα συγκεράσει αυτά τα επιστημονικά συμπεράσματα και να κάνει τη ρύθμιση ενόψει αυτών των αναγκών. Ο νομοθέτης όμως δεν θα σταθεί μόνο στην επιστήμη, αλλά θα λάβει υπόψη του και την εικόνα της κοινωνίας καθώς και κάτι που εγώ θεωρώ ως το κοινό περί δικαίου αίσθημα, που μπορεί να φτάσει και στην κοινή λογική μερικές φορές. Όλα αυτά θα τα συγκεράσει ο νομοθέτης και θα έχει τη νομοθετική ρύθμιση, η οποία στη συνέχεια θα ελεγχθεί από τα δικαστήρια για το εάν και κατά πόσο είναι συνταγματικά ανεκτή και εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση έγινε από τη διοίκηση αυτό που έπρεπε να γίνει. Εάν έχουμε όλοι στο μυαλό μας αυτό, γιατί έτσι λειτουργεί μία δημοκρατία και η έννομη τάξη, ίσως καταλήξουμε και στα συμπεράσματα που θα μας απλουστεύσουν το ζήτημα του να ακούμε συνεχώς επιστήμονες να μας λένε διαφορετικά πράγματα. Σε αυτό το ζήτημα θα επανέλθω γιατί έχει να κάνει πάρα πολύ με την αρχή της προφύλαξης, κατά την άποψή μου. Θα μείνω λοιπόν μόνο στα θέματα των αποφάσεων σε πολύ λίγες σκέψεις. Οι πρώτες αποφάσεις του ΣτΕ που ήταν για θέματα κεραίων ήταν υπό την ισχύ του πρώτου νόμου του 1992 και με αυτές κρίθηκε κάτι, το μόνο που ενδιαφέρει νομίζω, γιατί αργότερα ήρθαν τα ζητήματα της ουσίας. Όπως θα ακούσαμε ήδη πολλές φορές, υπάρχει έγκριση του Υπουργείου Μεταφορών, έγκριση πολεοδομική και γνωμοδοτήσεις φορέων για τα πρότυπα, όπως είναι η Ελληνική Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας. Η πολεοδομική έγκριση στηρίζεται στην έγκριση του Υπουργείου Μεταφορών, την οποία και προϋποθέτει. Αυτό μπορεί να μην έχει πολλή σημασία για το απλό κοινό, έχει όμως μεγάλη σημασία για τους νομικούς, που θεωρώ ότι είμαστε αρκετοί στην αίθουσα αυτή, αν δεν είμαστε και η πλειοψηφία, ιδιαίτερα για τους δικαστές αλλά και για την ίδια τη διοίκηση. Αυτό έχει να κάνει με μία άλλη απόφαση του δικαστηρίου, η οποία έχει επίσης αρκετά ταλανίσει αρκετούς συναδέλφους, και στην οποία επίσης είχα την αμφίβολη τιμή να εισηγηθώ. Εδώ λοιπόν η έγκριση του Υπουργείου Μεταφορών προϋποτίθεται. Δηλαδή πρώτα παίρνουμε τη μία έγκριση και μετά προχωράμε στην πολεοδομική έγκριση. Αυτό νομίζω πως είναι και λογικό με τη σειρά όσων ακούσαμε από το πρωί, ώστε να καθοριστεί πού θα μπει η κεραία και ποια θα είναι η έντασή της. Για όλα αυτά τα στάδια, που προϋποτίθενται, σήμερα η άδεια

του Υπουργείου Μεταφορών έχει αντικατασταθεί από την άδεια της ανεξάρτητης αρχής, δηλαδή της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων. Μετά η Πολεοδομία απλώς θα ασχοληθεί με το πώς θα κατασκευαστεί αυτό το έργο, το οποίο είναι ένα μικρό πολεοδομικό έργο, συνήθως πάνω σε μία ταράτσα, πάνω σε ένα μοναστήρι ή πάνω σε μία πολυκατοικία μέσα σε θερμοσίφωνα. Η Πολεοδομία θα ασχοληθεί με όλο αυτό. Κατά την ταπεινή μου όμως γνώμη η Πολεοδομία, εάν δεν υπάρχει η πρώτη έγκριση, δεν πρέπει να προχωρήσει. Αυτό το λέω τόσο στην Περιφέρεια όσο και στις Νομαρχίες. Αυτή είναι η δική μου εκτίμηση και θεωρώ ότι στηρίζεται στο νόμο και στις αποφάσεις των δικαστηρίων έως τώρα. Προχωρώ.

Άλλες αποφάσεις ακολούθησαν για τα θέματα που επίσης ακούσαμε προκειμένου να εγκατασταθεί κεραία σε δασική έκταση. Εκεί υπάρχει μία άλλη έγκριση, η οποία πρέπει να συνεκτιμήσει κατά πόσο υπάρχει κίνδυνος για το περιβάλλον, δηλαδή κίνδυνος πυρκαγιών για το δάσος. Ευτυχώς σιγά-σιγά τα δάση λιγοστεύουν και δεν έχουμε να ασχολούμαστε με τέτοιες λεπτομέρειες. Υπάρχουν δύο πολύ χαρακτηριστικές αποφάσεις, γιατί πράγματι, όπως πολύ σωστά επισημάνθηκε αυτό από τους εκπροσώπους του Υπουργείου Μεταφορών, στο θέμα των κεραιών από πλευράς του ΣτΕ εντοπίζεται μία αντίφαση. Οι πρώτες υποθέσεις που ήρθαν τον καιρό εκείνο, βέβαια ο χρόνος δεν έχει πάρα πολύ σημασία, όμως πρακτικά είχε σημαντικότητα, εκδόθηκαν το 1999 και το 2001. Πρόκειται για δύο σχεδόν πανομοιότυπες αποφάσεις της επταμελούς συνθέσεως, για τους νομικούς τα λέω αυτά, του Δ' Τμήματος, το οποίο ήταν τότε αρμόδιο. Γιατί το δικαστήριο είπε ότι, εφόσον δεν είναι μηχανολογική εγκατάσταση, η κεραία δεν ανήκει στο Ε' Τμήμα. Μετά βέβαια ειπώθηκε ρητά από ένα διάταγμα, το οποίο προκλήθηκε από την Ολομέλεια, ότι η αρμοδιότητα ανήκει στο Ε' Τμήμα και έτσι λύθηκε η διαφορά για το ποιος δικάζει. Γιατί όπως φαίνεται όλα έχουν τη σημασία τους. Τότε λοιπόν το Δ' Τμήμα πήρε δύο αποφάσεις και πάντοτε τα όρια της κριτικής προς τις αποφάσεις είναι πάρα πολύ δυσδιάκριτα και, όντας δικαστής, θεωρώ ότι πρέπει να είμαι πολύ προσεκτική. Εν πάσει περιπτώσει, θα πω ανοιχτά την άποψή μου. Θεωρώ ότι νομικά θα έπρεπε να έχουν ειπωθεί αλλιώς αυτά τα πράγματα. Και θα προσπαθήσω να το εξηγήσω αυτό νομικά, δεν υπάρχει καμία πονηρή εξήγηση. Είπαμε κάτι και αυτό ενδεχομένως αλλάζει την άλλη ημέρα. Ελπίζω τουλάχιστον οι αλλαγές να είναι προς το καλύτερο, γιατί και οι άνθρωποι αλλάζουν απόψεις, ακόμη και τα δικαστήρια. Τότε λοιπόν το

δικαστήριο είπε δύο πράγματα. Νομίζω ότι τα έχουμε ήδη ακούσει, όμως θέλω να εξηγήσω λίγο την απόφαση. Ο πρώτος νόμος του 1992 έλεγε τυπικά, δηλαδή είχε μία εξουσιοδότηση πολύ απλά, η οποία έλεγε ότι θα βγει μία κανονιστική κοινή υπουργική απόφαση που θα αναφέρει τα μέτρα προφύλαξης του κοινού, δηλαδή τι πρέπει να κάνουμε, δεδομένου ότι έχουμε επιστημονικές κρίσεις που υπεισέρχονται, τις οποίες δεν μπορεί να κάνει η διοίκηση ούτε μπορεί να τις ελέγξει ο δικαστής. Θα πρέπει λοιπόν να βγει αυτή η κοινή υπουργική απόφαση που θα καθορίζει τα μέτρα προφύλαξης κοινού. Φυσικά, καταλαβαίνουμε ότι είμαστε στο πεδίο της αρχής προφύλαξης και θα προσπαθήσω να το εξηγήσω αυτό. Αυτή η κοινή υπουργική απόφαση δε βγήκε. Ο νόμος είναι του 1992. Το δικαστήριο ασχολήθηκε με τέτοιες υποθέσεις το 1999 και το 2001. Πράγματι, η υπόθεση ήρθε στην Ολομέλεια, με παραπεμπτική του Ε' Τμήματος το 2003, το έτος 2005, δηλαδή η απόφαση είναι του 2005. Θεωρώ ότι η διοίκηση όφειλε και είχε δικαίωμα να αδειοδοτήσει μία συγκεκριμένη δραστηριότητα που προέβλεπε ο νόμος. Αυτό έχει να κάνει με την άσκηση άλλων ατομικών δικαιωμάτων, στα οποία αν μπορούμε θα βραδύνουμε. Άρα λοιπόν, από το 1992 μέχρι το 1999, που το Δ' Τμήμα είπε ότι δε χρειαζόταν να βγει κοινή υπουργική απόφαση, η διοίκηση έκανε το εξής. Προς Θεού, δεν θα ήθελα να εκληφθεί ως προσωπική αιχμή, γιατί δεν προσωποποιώ τίποτα, καθώς όλοι κάποιον εκπροσωπούμε. Εγώ εκπροσωπώ το ΣτΕ, τους κυρίους που μίλησαν το πρωί, το Υπουργείο και τη διοίκηση και είμαι βέβαιη ότι όλοι λειτουργούμε καλόπιστα. Απλώς προσπαθώ να δω πώς προσεγγίζουμε τα πράγματα σε αυτή τη χώρα. Τότε λοιπόν η διοίκηση, ενώ έχω δει άλλες φορές μέσα από την εμπειρία μου ως δικαστής ότι κάνει ευρύτατη και ταχύτατη χρήση των εξουσιοδοτήσεων, εδώ η διοίκηση είχε ένα περιθώριο μίας δεκαετίας, στην οποία δεν έκανε χρήση της εξουσιοδοτήσεως. Μετά ήρθε όντως το Δ' Τμήμα και της είπε ότι δεν χρειαζόταν και πολύ αυτή και ότι έκανε καλά. Το Τμήμα στήριξε αυτό σε μία παλαιά, θεωρώ, νομολογία, και για αυτό λέω ότι έχω άλλη άποψη, αλλά σέβομαι την άποψη των συναδέλφων, διότι υπάρχει αντίθετη νομολογία, η οποία έλεγε ότι δεν μπορούμε να ελέγξουμε τη διοίκηση. Θεωρώ επίσης ότι αυτά, από τη Γαλλική Επανάσταση και μετά, έχουν εξελιχθεί πάρα πολύ. Έλεγε λοιπόν ότι δεν μπορούμε να υποχρεώσουμε τη διοίκηση να βγάλει κανονιστική πράξη. Αυτά για τους φοιτητές της Νομικής Σχολής είναι πάρα πολύ γνωστά. Και ήταν όντως έτσι. Υπάρχουν όμως ρήγματα σε αυτή την αρχή, με την έννοια ότι δεν μπορώ να

υποχρεώσω το νομοθέτη να νομοθετεί, διότι κανονιστικώς η δρώσα διοίκηση είναι νομοθέτης. Εκεί λοιπόν κάμπτεται αυτή η αρχή και είμαι βέβαιη. Άλλωστε το έχει πει και η νομολογία, εξ ου και είναι νομική η ένσταση μου και δεν είναι υπαρξιακή, ότι η αρχή κάμπτεται όταν έχω άλλα ατομικά δικαιώματα που μου επιτάσσουν το αντίθετο. Όταν λοιπόν έχω μέτρα για την αρχή της προφύλαξης, δηλαδή τη συνταγματική επιταγή τόσο του άρθρου 24 όσο και του άρθρου 21, χωριστά το κοινοτικό δίκαιο και τις οδηγίες, θεωρώ ότι είναι αυτονόητο ότι κάμπτεται η αρχή αυτή. Επομένως, η διοίκηση όχι μόνο είναι υποχρεωμένη να βγάλει κανονιστική πράξη, γιατί μπορεί βέβαια να μην το κάνει. Πριν όμως το κάνει και πριν διασφαλίσει την υγεία των πολιτών, δεν θα αδειοδοτήσει. Αυτό είναι πάρα πολύ απλό. Και το δικό μου κινητό παίρνει σήμα από εκεί πάνω, ας είχαμε όμως λιγότερα κινητά. Αυτή η συζήτηση, ότι δηλαδή όλοι θέλουμε πάρα πολλά κινητά και επομένως ένα μεγάλο κομμάτι της έννομης τάξης θα φύγει από τη μέση, με ανησυχεί ιδιαίτερα και ως δικαστή και ως απλό πολίτη. Αυτό ήταν το πρώτο που αποφάνθηκε το Δ' Τμήμα. Το δεύτερο που είπε ήταν το εξής, το οποίο είναι επίσης κουραστικά νομικό, δεν έχει σημασία καθώς οι συνάδελφοι έκαναν μία εκτίμηση, για τους νομικούς και για τη νομική κριτική πρέπει να πω ότι αυτές οι αποφάσεις λήφθηκαν με ψήφους 3 προς 2, καθώς η σύνθεση ήταν πενταμελής και έτσι τρεις συνάδελφοι είπαν το ένα και δύο είπαν το αντίθετο, επομένως, δεν είναι πολύ σίγουρο ότι φαινόταν ότι είναι πεντακάθαρο αυτό το αποτέλεσμα. Είπαν λοιπόν ότι δε θα εφαρμοστεί η διαδικασία του Ν. 1650 και της κοινοτικής οδηγίας για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Το ένα είναι θέμα υγείας και το άλλο είναι θέμα περιβάλλοντος, για εμένα είναι σαφές αυτό. Για αυτό θεωρώ πολύ απλό αυτό που τελικώς είπε η Ολομέλεια το 2005 και χαίρομαι που οι συνάδελφοι το δέχθηκαν με αρκετά ευρεία πλειοψηφία, παρόλο που υπήρχε προηγούμενη αντίθετη νομολογία, καθώς που το Ε' Τμήμα είχε αποφανθεί διαφορετικά. Η Ολομέλεια είπε ότι χρειάζεται τόσο η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων με το κοινοτικό πλαίσιο όσο και η κανονιστική απόφαση για τα μέτρα προφύλαξης και είπε ότι πριν γίνουν αυτά, αν θυμάμαι καλά η κανονιστική απόφαση βγήκε το 2002, δηλαδή πριν την Ολομέλεια, δεν μπορούμε να έχουμε αδειοδότηση. Η περίφημη αρχή της προφύλαξης λέει το εξής, όπως πολύ καλά τα είπε το πρωί η κα. Κουτούπα, όμως το επισημαίνω και πάλι για να το έχουμε πιο πρόχειρο. Η διαφορά της προφύλαξης με την πρόληψη, γιατί αυτό μας απασχολεί συνεχώς στις

περιβαλλοντικές υποθέσεις, καθώς το κοινοτικό δίκαιο και η συνθήκη μιλά και για τις δύο αρχές, είναι ακριβώς ότι η πρόληψη έγκειται στο ότι προσπαθώ να εκτιμήσω από πριν τον κίνδυνο που θα φέρω στο περιβάλλον, φυσικό, πολιτιστικό, οικιστικό ή ο,τιδήποτε άλλο, και να τον αποτρέψω ή να τον αντιμετωπίσω με τα καλύτερα μέσα. Αυτό κάνουν οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε κάθε δραστηριότητα. Η αρχή της προφύλαξης κινείται σε ένα βασικά διαφορετικό πεδίο. Είναι το πεδίο όπου, όπως λέγεται στην ερμηνεία της αρχής, έχουμε επιστημονική αβεβαιότητα, δηλαδή δεν έχουμε βεβαιότητα για τον κίνδυνο. Δεν θεωρώ ότι ευσταθούν αυτά που ακούσαμε από τον κ. Τριανταφυλλίδη, ότι δηλαδή είναι βέβαιο ότι θα επέλθει ο κίνδυνος. Ακριβώς όμως επειδή ιεραρχώ τις προτεραιότητες ως μία σύγχρονη κοινωνία, θέτω την υγεία πάνω από όλα, γιατί θεωρώ ότι είναι ένα αρκετά σημαντικό αγαθό, ας μην το συζητήσουμε και αυτό σε αυτή την αίθουσα. Επειδή κάνω αυτή την ιεράρχηση, όσο έχω ως διακύβευμα την ανθρώπινη υγεία, πρέπει να είμαι διπλά προσεκτικός. Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει στην απαγόρευση της δραστηριότητας. Εάν η αρχή της προφύλαξης το απαγόρευε, θεωρητικά θα μπορούσε μία κοινωνία, μία έννομη τάξη να πει ότι δεν δέχεται να εισαγάγει αυτή τη τεχνολογία γιατί είναι πάρα πολύ επικίνδυνη για την υγεία των πολιτών και έτσι το απαγορεύει. Όλα αυτά θεωρητικά. Εν πάσει περιπτώσει, αυτή είναι η ουσία της αρχής της προφύλαξης. Το ΣτΕ αξιοποίησε την αρχή της προφύλαξης στη μείζονα των αποφάσεων σε δύο περιπτώσεις, σε δύο υποθέσεις, όσο θυμάμαι εγώ. Η μία περίπτωση αφορούσε τις υποθέσεις του χρυσού στη Χαλκιδική, αργότερα νομίζω ήρθαν και της Θράκης, όπου έγινε το εξής. Θα τα πω πολύ σύντομα, γιατί έχει κάποιο ενδιαφέρον, καθώς πρόκειται για ένα αντίστοιχο θέμα. Επρόκειτο για εργοστάσια χρυσού. Ήρθαν εδώ οι Καναδοί και έφεραν τα χρήματα. Πέρασε μία ειδική σύμβαση από τη Βουλή επειδή επρόκειτο για μία εξαιρετική επένδυση. Στην πορεία διαπιστώθηκε ότι τα επιστημονικά συμπεράσματα για την ανάκτηση του χρυσού με τη μέθοδο που είναι η μόνη γνωστή και φαίνεται πως συμφέρει, δηλαδή με τη χρήση κυανίου, δεν είναι ασφαλή. Και αυτό για το δικαστή, γιατί προφανώς δεν κάνω πρωτογενώς εγώ την κρίση, σημαίνει ότι στο φάκελο είχαμε γνωμοδοτήσεις επιστημόνων των αυτών ή παρεμφερών κλάδων, από τους οποίους οι μισοί έλεγαν τα μεν και οι μισοί τα δε. Για να γίνω πολύ σαφής, όταν ο δικαστής έχει στο φάκελό του τόσο αντικρουόμενα επιστημονικά στοιχεία, σύμφωνα με την αρχή της προφύλαξης οφείλει να είναι διστακτικός. Πριν από αυτόν, οφείλει να είναι

απαγορευτική ή προσεκτικότερη η διοίκηση, γιατί ο δικαστής θα κάνει την κρίση αυτού του συμπεράσματος, δηλαδή θα κρίνει εάν είναι αιτιολογημένο, καθώς δεν μπορεί να κάνει ο ίδιος την κρίση πρωτογενώς. Αυτά νομίζω πως είναι γνωστά. Το δικαστήριο, ενόψει αυτών των στοιχείων, ακύρωσε.

Κάτι αντίστοιχο θεωρώ ότι υπάρχει και στα θέματα των κεραιών κινητής τηλεφωνίας. Προκειμένου να ασχοληθώ με αυτό το ζήτημα, όταν είχα αυτή την υπόθεση, το θυμίζω στους εκπροσώπους του Υπουργείου Μεταφορών, γιατί δε νομίζω ότι άκουσα κάποιον εκπρόσωπο από το Υπουργείο Υγείας, είχα στο φάκελο έγγραφα του Υπουργείου Μεταφορών, τα οποία θεωρούσαν ότι εφαρμόζουν απλά το νόμο του 1992, και έγγραφα του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., τα οποία επεσήμαιναν ότι πρέπει να τηρηθεί η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης του Ν. 1650. Αυτά τα έλεγε το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. πριν το 2000, δηλαδή το 1996 ή το 1997, γιατί αυτή η ιστορία είναι πάρα πολύ παλιά. Και είχα επίσης στο φάκελο έγγραφα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, τα οποία έλεγαν ότι το νομοθετικό πλαίσιο είναι ανεπαρκές και ότι ο νόμος λίγο έως πολύ είναι ανεπαρκής. Βέβαια, σε κάθε δημοκρατία μεταξύ των διαφόρων φορέων, ακόμα και μεταξύ των υπουργείων, υπάρχουν κόντρες ως προς τις αρμοδιότητες. Όλοι τα γνωρίζουμε αυτά, δεν είναι κάτι κακό και ίσως συνυπάρχουν μέσα στη δημοκρατία. Εν πάσει περιπτώσει, υπήρχε περίπου η ένσταση ότι δεν ακούστηκε το Υπουργείο Υγείας, το οποίο έλεγε ότι πρέπει να ακουστεί και ότι πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στις αποστάσεις και στα όρια. Η κρίση που έκανε τότε η Ολομέλεια, αφού είπε αυτά τα δύο, τα οποία ήδη σας εξέθεσα και στα οποία δεν έχει νόημα να επιμείνω, ήταν η εξής. Παρεμπιπτόντως, εμείς δεν είχαμε αυτή την κρίση γιατί στον κρίσιμο χρόνο δεν είχε βγει η κοινή υπουργική απόφαση, καθώς βγήκε αργότερα, για τα μέτρα προφύλαξης. Τι έλεγε η κρίση της Ολομέλειας; Η κοινή υπουργική απόφαση που βγήκε το 2002 έλεγε ότι στηρίχθηκε στα πρότυπα ΕΛΟΤ, ICNIRP και όλα τα παρόμοια που ακούσαμε από το πρωί και στις αποδεδειγμένες βλάβες. Όλη όμως η ιστορία, όπως όλοι ξέρουμε, δεν χρειάζεται να μπούμε σε πολλά site για να το δούμε, είναι ακριβώς ότι πρόκειται για μία εξαιρετικά πρόσφατη τεχνολογία και εμείς μιλάμε για εξαιρετικά μακροπρόθεσμα προβλήματα. Επανέρχομαι στην πρώτη σκέψη που μιλά για την κοινή λογική και το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Εκεί λοιπόν θεωρώ ότι, για όσο χρόνο ο πολίτης, η διοίκηση ή ο δικαστής έχει μπροστά του μία απόφαση, αυτή πρέπει να είναι πειστική όχι μόνο με τη νομική της επιχειρηματολογία αλλά να απηχεί και το κοινό

περί δικαίου αίσθημα. Ότι κατασκευές κι αν κάνουμε για να στηρίξουμε ή να ανατρέψουμε ένα νόμο, αν υποθέσει κανείς ότι έτσι λειτουργεί το δικαστήριο, εάν δεν πειστεί ο πολίτης και τελικώς η κοινωνία, βέβαια, η ιστορία της νομολογίας γράφεται στην πορεία, θεωρώ ότι δεν μπορούμε να πετύχουμε κάτι. Και το να πειστεί κανείς συνδέεται με το Σύνταγμα και τη νομοθεσία, όχι με τις προσωπικές μας απόψεις, εννοείται αυτό. Εκεί λοιπόν βλέπει κανείς αυτή ακριβώς τη διάσταση μεταξύ των επιστημόνων. Ομολογώ ότι το πρωί άκουσα πολύ πρόσφατα στοιχεία και μελέτες που δεν έχουν προλάβει να δημοσιευθούν στο διαδίκτυο. Μάλλον στο διαδίκτυο υπάρχουν, όμως η τελευταία μελέτη που ακούσαμε πρόκειται να παρουσιαστεί το Δεκέμβριο. Όλα αυτά τα άκουσα με πολύ ενδιαφέρον, γιατί κι εγώ τα γνωρίζω αυτά. Ομολογώ ότι από το φιλικό μου περιβάλλον αντιμετώπισα μία ειρωνεία, καθώς φυσικομαθηματικοί ή απόφοιτοι του Πολυτεχνείου, φίλοι και εκλεκτοί επιστήμονες, μου είπαν «Μα κι εσείς οι νομικοί όλα θα τα ξέρετε;». Προς Θεού, εγώ δεν έκανα δική μου κρίση. Δέχομαι να μιλήσω για τον εαυτό μου γιατί εγώ είμαι εδώ πάνω αυτή τη στιγμή κι επειδή εγώ εισηγήθηκα μία απόφαση και μία λύση, την οποία υιοθέτησε η ολομέλεια του δικαστηρίου. Νομίζω ότι εκεί η σειρά του συλλογισμού είναι αυτό που είπα. Εγώ απλώς έρχομαι να ελέγξω ένα συμπέρασμα με τα δεδομένα που μου δίνει η νομοθεσία. Αυτό είναι η αρχή της προφύλαξης, ότι, όσο δεν έχουμε ασφαλή συμπεράσματα, δεν μπορούμε να προχωρήσουμε με τον ίδιο τρόπο που θα προχωρούσαμε στην αντίθετη περίπτωση. Τόσο απλά. Έτσι λοιπόν δεν θα μπω σε λεπτομέρειες για το εάν χρειάζονται οι αποστάσεις ή για το εάν χρειάζεται μεγαλύτερη ένταση. Οι εταιρείες απαντούν λογικά και πρακτικά «Μα τι λέτε; Θέλετε όλοι περισσότερα κινητά τηλέφωνα. Εάν έχουμε περισσότερες κεραίες, τότε θα έχουμε πολύ μικρότερη ακτινοβολία από ότι αν έχουμε λίγες κεραίες που εκπέμπουν από μακριά». Είναι σαφές και με την κοινή λογική ότι το σήμα των λιγοστών κεραιών πρέπει να είναι πιο δυνατό. Εγώ δε μπαίνω σε αυτή τη συζήτηση γιατί δεν μου επιτρέπεται να μπω, επειδή δεν έχω την τεχνογνωσία. Αυτά, όμως η διοίκηση οφείλει πρώτα να τα μελετήσει και μετά να νομοθετήσει, ώστε να έχουμε γνώμονα για να κρίνουμε.

Θέλω να επισημάνω κάποια άλλα θέματα λίγο πρόσφατα. Το πολεοδομικό κομμάτι είναι μία άλλη ιστορία. Επειδή κάποια στιγμή το δικαστήριο αποφάνθηκε, επειδή με άλλες διατάξεις έχουν παραπεμφθεί τα θέματα των οικοδομικών αδειών στα

διοικητικά, άρα έχει κριθεί ότι η πολεοδομική έγκριση επέχει θέση έγκρισης. Άλλωστε το λέει και ο νόμος, κάπως έτσι το διατυπώνει. Πρόκειται δηλαδή για μία οικοδομική άδεια, καθώς τοποθετείται κάτι πάνω σε ένα άλλο κτίσμα ή κτίζεται κάτι αυτοτελώς. Για αυτό το κομμάτι εγώ είχα άλλη γνώμη. Και όχι για κανένα άλλο λόγο, για το εάν δηλαδή μπορούν ή δεν μπορούν να τα δικάσουν, ας δικάσουν αυτές τις υποθέσεις τα Εφετεία ή εμείς, όμως να τις δικάζει όλες ένας. Γιατί είναι λίγο παράλογο να σπάει το σχήμα και η δικαιοδοσία, δυστυχώς όμως το έχουμε κάνει. Ας μην πιάσουμε όμως και τα θέματα της διοικητικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα γιατί θα νυχτώσουμε. Το λέω αυτό με την έννοια να μην μπερδεύεται ο πολίτης και να μην μπερδευόμαστε κι εμείς οι ίδιοι. Θεωρώ όμως ότι όλοι προσπαθούμε να κάνουμε ό,τι μπορούμε και σε αυτό. Στο πολεοδομικό κομμάτι υπήρξε και πάλι μία απόφαση του Εφετείου. Σε μία διάταξη, γιατί αυτό ενδιαφέρει ίσως και τους μη νομικούς, με τη νομοθεσία περί αυθαιρέτων κτισμάτων, ο νόμος για της κεραίες έλεγε πως, όταν έχουμε αυθαίρετη εγκατάσταση, δηλαδή εγκατάσταση κεραίας χωρίς άδεια, τότε πηγαίνουμε στη νομοθεσία περί αυθαιρέτων. Εκεί πήγαμε κι εμείς και βρήκαμε το εξής. Όταν πρόκειται για μία μικροπαράβαση, με τον τότε ισχύοντα κώδικα της πολεοδομικής νομοθεσίας, βέβαια αυτά αργότερα μεταβλήθηκαν, η αδειοδοτούσα αρχή μπορεί να καλέσει τον ενδιαφερόμενο να τη νομιμοποιήσει, να πάρει άδεια και να μην ανακηρύξει το έργο αυθαίρετο και να μπει σε διαδικασίες που κοστίζουν. Αυτό το είχε πει το Εφετείο της Θεσσαλονίκης για τη Νομαρχία Θεσσαλονίκης. Θα έρθω στο τέλος στο θέμα που προέκυψε με τις Νομαρχίες, γιατί έχω να πω κάτι και σε αυτό. Το Εφετείο είπε, κι εμείς συμφωνήσαμε περίπου ότι καλώς το είπε, να εφαρμοστεί αυτή η ειδική ρύθμιση. Όμως, βάλαμε μέσα στην απόφαση το εξής, γιατί πρόλαβε να μας απασχολήσει κι αυτό, θα έλεγε κανείς πως ξέραμε τα μπερδέματα που θα ακολουθούσαν, γιατί όλοι σε αυτή τη χώρα έχουμε μία εικόνα. Είπαμε στην απόφαση ότι η Πολεοδομία θα ελέγξει το εάν υπάρχει πρώτη έγκριση. Δεν μπορεί κάποιος να πάει να μπήξει μία κεραία στο πουθενά χωρίς να έχει περάσει από το πολυτελές στάδιο της ΕΕΤΤ με την ΕΕΑΕ και όλα αυτά. Θα πάρει την πρώτη έγκριση και μετά, στο Πολεοδομικό κομμάτι, ας εφαρμοστεί αυτή η ειδική ρύθμιση. Αυτό είπε η συγκεκριμένη απόφαση, σωστό ή λάθος, Οι συνάδελφοι των διοικητικών Εφετειών μπορούσαν να την ακολουθήσουν ή να παραπεμφθεί η υπόθεση σε άλλη σύνθεση και να αλλάξει. Εν πάσει περιπτώσει, αυτό είπαμε, διότι ξέρω ότι έχει δημιουργηθεί ένα μπερδέμα με αποτέλεσμα να

αναγιγνώσκεται αλλιώς η απόφαση. Λυπάμαι όμως, η απόφαση έχει τη δυναμική της και εγώ δεν μπορώ να την ερμηνεύσω παραπάνω.

Υπάρχουν πάρα πολλά πολύ ειδικότερα θέματα που δεν έχουν ενδιαφέρον αυτή τη στιγμή. Θα έρθω στα πολύ τελευταία, γιατί νομίζω ότι θα ακούσουμε κάποια από τον κ. Τράντα, καθώς υπάρχει ο τελευταίος νόμος, με τον οποίο δεν έχουμε ασχοληθεί επειδή δεν έχει προλάβει να μας απασχολήσει. Κάποια στιγμή, το 2001, βγήκε από την ΕΕΤΤ κανονισμός αδειών κατασκευών κεραιών στην ξηρά. Ομολογώ ότι δεν έχω εικόνα για εάν αυτή τη στιγμή η ΕΕΤΤ έχει τροποποιήσει αυτό το κείμενο. Αυτός ο κανονισμός προσβλήθηκε από τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας. Ο κανονισμός είχε πάρει κάποιες αρχές από το νόμο. Όπως έλεγε μέσα η ίδια η ΕΕΤΤ, και όπως θεωρώ κι εγώ, ως ανεξάρτητη αρχή είναι η δουλειά της να το κάνει αυτό. Άλλωστε, η ΕΕΤΤ κατά το νομικό πλαίσιο που τη διέπει βγάζει κανονιστικές πράξεις και δίνει εγκρίσεις, γνωμοδοτήσεις και ό,τι άλλο απαιτείται για το αντικείμενο, όπως όλες οι ανεξάρτητες αρχές. Η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων αποφασίζει λοιπόν για τις τηλεπικοινωνίες και για την κινητή τηλεφωνία. Η ΕΕΤΤ λοιπόν είπε ότι, προκειμένου να συμμαζευτεί το κύμα ανεξέλεγκτων εγκαταστάσεων κεραιών κινητής τηλεφωνίας, βάζουμε αυτές τις αρχές. Ο κανονισμός αυτός προσεβλήθη από τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας. Το δικαστήριο εξέδωσε μία πρόσφατη απόφαση, την οποία μελέτησα κι εγώ προκειμένου να μιλήσω εδώ, γιατί δε μετείχα στη σύνθεση. Το δικαστήριο είπε το εξής, επειδή είχαν προβληθεί αυτά, για το εάν αντίκειται στο Ν. 43/2002, διότι δεν είναι ειδικότερο θέμα. Και είπε ότι αυτά προέρχονται από την ίδια τη νομοθεσία και άρα δεν αντίκεινται σε αυτήν. Είπε ότι δεν προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας και ότι δεν προσκρούει στην ισότητα. Κι έχει μία σειρά ενδιαφερουσών σκέψεων καθώς και τις βασικές σκέψεις για το ότι δε νομιμοποιούνται, γιατί ο κανονισμός κάνει λόγο για την κακόπιστη κατάθεση, για αυτό δεν άκουσα να γίνεται λόγος. Δηλαδή εκ των υστέρων, αφού εγκατασταθεί η κεραία, η εταιρεία κινητής τηλεφωνίας που θέλει να την εγκαταστήσει προσπαθεί να πάρει άδεια. Αυτό το φαινόμενο ο κανονισμός, εν προκειμένω το νομοθετικό πλαίσιο που θέσπισε η ανεξάρτητη αρχή, το αποκαλεί κακόπιστη κατάθεση και λέει ότι δεν νομιμοποιείται και αναφέρει κάποιους όρους και περιορισμούς. Βλέπετε λοιπόν ότι ο νομοθέτης κάνει επιλογές. Μένει να δούμε στην πράξη τι υιοθετείται από αυτά.

Πάντως, αυτή η απόφαση έχει ενδιαφέρον τόσο από νομική άποψη όσο και από πρακτική.

Ένα τελευταίο ζήτημα που μας απασχολεί είναι ότι, στα πλαίσια αυτής της αδειοδότησης και του φαινομένου που επεσήμανα στην αρχή, γιατί για εμένα είναι κρίσιμο και θα σας πω την άποψή μου στο τέλος, έχουμε μία τόσο πολυτελή διαδικασία η οποία οδηγεί σε ένα ανεξέλεγκτο σύνολο, από ό,τι φαίνεται. Γιατί δεν μπορεί να έχουν τρελαθεί ξαφνικά τα δικαστήρια, οι νομαρχίες και οι πολίτες, να μην ξέρουν τι γίνεται και να είναι όλοι τόσο αντίθετοι με τις κεραίες κινητής τηλεφωνίας. Δεν πρόκειται για τη φοβική κοινωνία που αναφέρεται στην εισηγητική έκθεση του Ν. 3431. Μπορεί να είναι ελλιπής η πληροφόρηση, όμως δε θέλω να σταθώ στα θέματα ενημέρωσης του κοινού.